

ПАВЛО ЧУБИНСЬКИЙ

Павло Чубинський (15 (27) січня 1839, хутір Чубинський Полтавської губернії (зараз входить в межі м. Бориспіль, Київська область) — 17 (29) січня 1884, Київ) — український етнограф, народознавець, фольклорист, поет, громадський діяч.

Народився в небагатій дворянській сім'ї. Після закінчення Другої київської гімназії вступив на юридичний факультет Петербурзького університету. У студентські роки брав участь у діяльності петербурзької української громади. Був автором журналу «Основа» завдяки чому мав нагоду особисто познайомитись зі світочами української культури Тарасом Шевченком, Миколою Костомаровим, Пантелеймоном Кулішем. Тарас Шевченко став для нього духовним учителем, провідником у житті й творчості. Після панахиди за загиблими учасниками варшавської маніфестації П. Чубинського виключили з університету, і він деякий час жив у селі Ропша на Чернігівщині.

1861 р. захистив у Петербурзі дисертацію «Очерки народных юридических обычаев и понятий по гражданскому праву Малороссии» і здобув учений ступінь. Тема дисертації точно вказувала на спрямування наукових інтересів молодого автора, тісно пов'язаних з Україною. 1861–1862 рр. подорожував Переяславщиною, спілкувався з селянами, надавав їм юридичну допомогу.

У липні 1862 р. разом з братами Синьогубами, Д. Богдановим та І. Касяненком здійснив мандрівку на могилу Шевченка, де виголосив промову. 1862 р. був висланий під нагляд поліції з Києва в Архангельську губернію за вільнодумство і український патріотизм («українофільство»). Працював слідчим суду міста Пінега, потім секретарем Архангельського губернського статистичного комітету, чиновни-

ком з особливих доручень при губернаторі.

Працюючи в статистичному комітеті, розробив та опублікував програми для збирання статистичних даних, склав програми з фольклористики, етнографії, промислів та ремесел, звичаєвого права тощо. 1867 р. за дорученням Імператорського Російського географічного і Вільного економічного товариств брав участь в експедиції північною територією Європейської Росії (Чубинському доручили дослідити стан хлібного і лляного виробництва і торгівлі). У результаті цієї експедиції було видано економікостатистичні роботи. У них висвітлено питання народних промислів цього регіону, організації ярмарків, торгівлі хлібом, солеваріння, транспортного будівництва; досліджено юридичні звичаї.

Звіт П. Чубинського «О состоянии хлебной торговли в северном регионе» вийшов друком 1868 р. на трьохстах сторінках. Окрім того, про Архангельську губернію ним було підготовлено низку робіт: «Солеварение в Архангельской губернии» (1866), «Северо-Екатерининский путь» (1867), «Вятско-Двинская железная дорога» (1868). За заслуги перед наукою 1867 р. П. Чубинського обирають дійсним членом Товариства шанувальників природознавства, антропології й етнографії при Московському університеті, а 1869 р. — Імператорського російського географічного товариства. 1869 р., за сприяння П. Семенова-Тянь-Шанського, з П. Чубинського був знятий поліційний нагляд і надано дозвіл на «повсеместное жительство».

Після повернення до Києва він очолив експедицію географічного товариства в південно-західний край. Упродовж двох років (1869–1870) вона досліджувала Київську, Волинську, Подільську губернії, частину Мінської, Гродненської, Люблінської, Седлецької губерній та Бессарабію (всього 56 повітів). Вирушаючи в експедицію, вчений розробляв детальні маршрути подорожей, розіслав програми для збору даних, підібрав помічників. Тому він знаходив підтримку і допомогу на місцях. Учений писав: «Маса зібраного матеріалу, а також повідомленого мені, — величезна, завдяки співчуттю, зустрінутому експедицією в краї». За підсумками її роботи 1872–1878 рр. було видано фундаментальний збірник «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край» в семи томах (9 книг). Видання містить дуже цінні етнографічні та фольклористичні матеріали: легенди, казки, обрядові й побутові пісні, народний календар; огляд говорів, одягу. Особливу увагу

П. Чубинський приділив головним подіям у житті людей — народження, одруження, проводи в рекрути, смерть. На яскравих прикладах він показав значущість обрядових дійств, які пов'язані з ними. Усі ці скарби народної культури вражають обсягом і глибиною дослідницької праці.

П. Чубинський прагнув до максимально повного опису всіх сторін побуту українського народу, він збирав і вивчав історичні письмові джерела і одночасно надавав великого значення дослідженню сучасного життя українців. Було зроблено записи про характерні заняття, врожайність, про вплив селянської реформи на економічний побут народу, про торгівлю лісом, тютюнництво, шовківництво, виноробство тощо.

З 1873 р. П. Чубинський був секретарем, а потім віце-головою створеного за його ініціативою та інших прогресивних українських діячів (переважно членів київської Старої Громади) Південно-Західного відділу Імператорського російського географічного товариства. До його складу, зокрема, увійшли Ф. Вовк, М. Лисенко, О. Русов, В. Антонович, П. Житецький, М. Драгоманов, О. Кістяківський. Вони проводили статистичні, географічні, історичні, етнографічні та лінгвістичні дослідження на території України, зокрема збирали, обробляли та поширювали елементи української фольклористики (пісні, думи, балади, коломийки, колядки, прислів'я, приказки). Ф. Вовк із цього приводу згадував: «Відкриття Південно-Західного відділу легалізувало в крайньому разі більшу половину того, що ми робили до цього мимоволі під виглядом «таємного товариства» Київської громади». Відділ налагодив співпрацю з різними слов'янськими науковими товариствами — чеським, сербським, галицьким, словацьким, лужицьким, словенським, з Інститутом Оссо-лінських у Львові. За задумом П. Чубинського, членами Відділу у червні 1873 р. був обстежений ярмарок у Борисполі, а 2 березня 1874 р. здійснено перший одноденний перепис мешканців Києва. За результатами перепису вийшла низка робіт, у яких було подано статистичні дані, які характеризували населення міста (кількість, віковий, соціальний та національний склад).

Південно-Західний відділ став осередком діяльності українофілів й був закритий російською владою. 1876 р. П. Чубинського було вислано з Києва із заборонаю проживати в малоросійських і столичних губерніях. За допомогою президії Імператорського російського географічного товариства він одержав дозвіл і

переїхав до Петербурга, де працював чиновником Міністерства шляхів. Завдяки сумлінній праці 1878 р.

П. Чубинський був призначений статським радником. У той час він тяжко захворів і у квітні 1879 р. пішов у відставку.

Після наполегливих клопотань йому дали можливість повернутися в Україну. Останні роки П. Чубинський жив у Борисполі та на своєму хуторі. Помер 1884 р.

За видатні наукові досягнення П. Чубинський був нагороджений золотою (1873 р.) і срібними (1868 р., 1870 р.) медалями Імператорського російського географічного товариства, золотою медаллю Міжнародної виставки в Парижі (1875), Уварівською премією Російської Академії наук (1879). 4 січня 2009 р. Національний банк України увів в обіг ювілейну монету «Павло Чубинський».

У ході експедиції Імператорського російського географічного товариства в південно-західний край Чубинський записав майже 4000 обрядових пісень, 300 казок, у 60 місцевостях занотував і опрацював говірки, звичаї, повір'я, прикмети.

Офіційне відкриття Південно-Західного відділу Імператорського російського географічного товариства відбулося 13 лютого 1873 р. у приміщенні колишнього Державного банку. Доповідь про основні напрями його діяльності оголосив П. Чубинський.

Ф. Вовк писав: «Павло Чубинський, з усіма його достоїнствами й недоліками, був, безперечно, надзвичайно великою особистістю, якій за інших обставин належала б набагато більша історична роль. Але в нього начебто не було й усвідомлення своєї переваги над багатьма іншими, і з усім своїм бурхливим темпераментом він був, по суті, вражаюче скромним і невибагливим, і ніколи не виявляв претензій на який би там не було авторитаризм».

Видатною подією в діяльності Південно-Західного відділу Імператорського російського географічного товариства стала участь у III Археологічному з'їзді, який було проведено у Києві 1874 р. На цьому з'їзді відділ, як зазначив А. Кобилянський, «розгорнув перед усім вченим світом величезні духовні скарби українського народу». Це було перше знайомство світу з Україною, традиціями її народу, з науковими досягненнями інтелігенції.

П. Чубинський виступав за національне відродження України, був автором вірша «Ще не вмерла Україна». Він був написаний восени 1862 р. в Києві на вулиці

Великій Васильківській, 122, де автор квартирував. Наступного року вірш надрукував-ли в четвертому номері часопису «Мета». Покладений на музику композитором М. Вербицьким, він уперше прозвучав 1864 р. в українському театрі у Львові. Зі здобуттям незалежності слова вірша стали Державним гімном України.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Вікіпедія» — загальнодоступна вільна багатомовна онлайн-енциклопедія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: uk.wikipedia.org.
2. Остапенко О. Наукова спадщина Павла Чубинського [Електронний ресурс]. — Режим доступу: file:///C:/Users/Саша/Downloads/eine_2000_4_21.pdf.
3. Остапенко О. Павло Чубинський: нариси біографії і наукової творчості [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nte.etnolog.org.ua/zmist/2004/N4/-Art12.htm>.
4. Павло Чубинський — автор українського національного гімну [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/node/536>.
5. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ex.ua/2942282>.
6. Чубинський Павло Платонович [Електронний ресурс]. — Режим доступу: ukrlit.org/chubynskyi_pavlo_platonovych.
7. Чубинский П. П. «О состоянии хлебной торговли и производительности в Северном районе». — СПб., 1870.
8. Чубинский П. П. «Очерк народных юридических обычаев и понятий в Малороссии» — СПб., 1869.